

**В.П. Матвієнко, проф.***Київський інститут банківської справи***Л.А. Заводовська, здобувач***Житомирський державний технологічний університет***ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ІННОВАЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ**

*Розглянуто особливості організації обліку та процедури формування облікової політики банків. Комерційні банки є важливою ланкою економіки, тому в статті визначені основні фактори, що впливають на організацію бухгалтерського обліку та формування облікової політики. Наведена характеристика організаційної, методичної та технологічної складових організації обліку інноваційних банківських продуктів. Особливу увагу приділено організаційній структурі бухгалтерської служби та її змінам у зв'язку зі здійсненням інноваційної діяльності банками. У даній статті розглянуто склад облікової політики в частині інноваційних банківських продуктів. Використання визначених елементів організації обліку (в частині інноваційної діяльності) під час розробки Положення про облікову політику банку дозволить підвищити інформативність і пришвидшити надання відповідей на запити, здійснені під час управління інноваційною діяльністю банку, шляхом оптимізації інформаційного забезпечення в управлінні інноваційними процесами банку та ідентифікації активів і витрат на здійснення банківських інновацій.*

**Ключові слова:** організація обліку; облікова політика; інноваційний банківський продукт.

**Постановка проблеми.** В умовах усунення наслідків політичної та фінансової криз проблема підвищення надійності цікавить кожен комерційний банк. Деякі з них опинилися практично відразу на межі банкрутства, інші лише мають зіштовхнутися з потенційними ускладненнями. Впровадження інноваційних банківських продуктів і, одночасно з цим, економія витрат банку, створення комплексу якісної внутрішньої банківської документації – це лише короткий перелік тих завдань, для вирішення яких керівництву комерційних банків необхідна оперативна деталізована інформація. Це обумовлює необхідність приділення особливої уваги інформаційній базі управління інноваційним розвитком комерційного банку. Своєчасне забезпечення керівництва банку необхідною та достовірною інформацією щодо інноваційної діяльності можливе лише за умови ефективної організації бухгалтерського обліку.

**Аналіз останніх досліджень.** Питанням ефективною та раціональною організації бухгалтерського обліку приділена значна увага як вітчизняних, так і закордонних науковців, що свідчить про актуальність та необхідність таких досліджень. Проблеми організації обліку та розробки облікової політики суб'єктів господарювання в різних галузях економіки розглядали такі науковці, як Н.М. Бондаренко, Ф.Ф. Бутинець, О.П. Войналович, В.М. Жук, О.В. Качмар, В.А. Кулик, М.Я. Пушкар, Я.В. Соколов, Т.М. Сльозко та ін. Проте організація обліку в банках, зокрема в частині інноваційних банківських продуктів, ще мало досліджена, хоча окремі питання організації обліку в банківській системі знайшли відображення в працях П.В. Абрамєйцева, М.А. Кацаєва, Н.М. Логвінської, С.А. Потьомкіна, Г.І. Спаяк.

**Мета дослідження** полягає у визначенні особливостей організації обліку інноваційних банківських продуктів.

**Викладення основного матеріалу.** Організацію обліку в банках можемо представити як певну систему умов та елементів побудови облікового процесу з метою отримання достовірної та своєчасної інформації про діяльність банку. Належна організація бухгалтерського обліку в банківських установах забезпечує здійснення контролю за збереженням грошових коштів, станом розрахункових та кредитних операцій, а також безпосередньо впливає на стан бухгалтерського обліку підприємств.

Комерційні банки, з одного боку, мають забезпечити прозорість даних про їх майновий та фінансовий стан, що вимагає дотримання встановлених правил обліку, а з іншого боку, враховуючи специфіку діяльності таких установ, доволі складно дотримуватися типових облікових схем. Саме тому організація обліку в банках, зокрема і в частині інноваційних банківських продуктів, перебуває під впливом значної кількості факторів (рис. 1).



Рис. 1. Фактори впливу на організацію бухгалтерського обліку інноваційних банківських продуктів

Процес організації бухгалтерського обліку інноваційних банківських продуктів передбачає визначення та встановлення взаємозв'язку між певними етапами. В кількості та характеристиці визначених етапів погоджуємося з позицією значної кількості науковців [4; 3, с. 43–45; 10, с. 16–17] та вважаємо за необхідне розрізнити методичний (вибір способів та прийомів облікового відображення), технологічний (вибір способу обробки облікових даних, розробка складу і форм облікових реєстрів тощо) та організаційний (організація роботи облікового персоналу) етапи. Перші два пов'язані безпосередньо з організацією ведення облікових записів та визначаються, насамперед, під час формування облікової політики банку. Організаційний етап може бути також частково прописаний у Положенні (наказі) про облікову політику, проте він регламентується значно ширшим переліком документів.

Слід наголосити на тому, що нами зазначено саме технологічний етап, а не технічний. Адже техніка обліку представляє собою сукупність засобів, навиків та способів проходження облікового процесу.

Технологія облікового процесу охоплює комплекс способів реєстрації та перетворення облікової інформації, алгоритми вирішення окремих облікових завдань. Поняття «техніка обліку» та «технологія облікового процесу» тісно взаємопов'язані, проте технологію облікового процесу неможливо розглядати без визначення техніки обліку, яка по суті складається з множини одиниць різноманітного обладнання та суми практичних знань про порядок облікової реєстрації окремих фактів діяльності банків [9, с. 10]. Саме тому під час визначення етапів організації обліку ми для позначення етапу, на якому здійснюється вибір способу обробки облікових даних, розробка, вибір переліку та форм облікових реєстрів, встановлення порядку здійснення записів у реєстрах і переносу даних до форм звітності, обрали назву «технологічний».

Одним із важливих завдань, що в сучасних умовах вирішуються кожним банком, є удосконалення його організаційної структури. В умовах здійснення банками інноваційної діяльності необхідно також приділяти особливу увагу подальшій розробці та оптимізації організаційної структури бухгалтерської служби.

Належним чином розроблена структура бухгалтерської служби банку сприятиме ефективній системі управління його інноваційною діяльністю, оптимізації документообігу в частині формування та впровадження інноваційних банківських продуктів.

Бухгалтерська служба вже сьогодні виконує значно ширший перелік функцій, ніж це притаманно класичній бухгалтерії. В деяких банках посади головного бухгалтера об'єднані з керівними посадами інших відділів. Так головний бухгалтер АТ «УкрСиббанк» обіймає також посаду заступника начальника Департаменту фінансів.

Вибір банку на користь активної стратегії інноваційного розвитку визначає особливості організації як структури, так і роботи бухгалтерської служби. Серед яких можемо визначити складну систему взаємовідносин підрозділів, багаторівневу систему документообігу, різнопланову управлінську звітність за проектами щодо розробки нових банківських продуктів.

Саме тому вважаємо за доцільне здійснення модернізації бухгалтерської служби в якісно нову, відкриту структуру, інтегровану з іншими підрозділами, що забезпечують безперервність інноваційних

процесів банку. Створення Департаменту фінансів та обліку в результаті реорганізації діючої бухгалтерії шляхом приєднання до неї ряду підрозділів дозволить, на нашу думку, пришвидшити отримання та забезпечити вищий рівень достовірності облікової інформації щодо інноваційної діяльності банку. Департамент фінансів та обліку може поєднувати як облікові, так і необлікові структурні підрозділи. Проте всі вони мають виконувати єдині завдання в межах регламентів.

Розроблюючи належне організаційне забезпечення облікового відображення інноваційних банківських продуктів, необхідним є також формування Положення про Департамент фінансів та обліку, Положення про відділи, що входять до структури Департаменту фінансів та обліку, посадові інструкції співробітників відділів, що визначають перелік завдань і коло відповідальності кожного бухгалтера. Крім того, в Положенні про Департамент фінансів та обліку слід описати схему взаємодії з підрозділами банку, що дозволить забезпечити результативність інноваційної діяльності як системи взаємопов'язаних елементів.

Важливим фрагментом обов'язків облікового працівника, який здійснює реєстрацію інформації про інноваційний банківський продукт, є вибір облікової схеми, що визначає повноту інформації про даний об'єкт в обліку. Саме тому для банків, для форми ведення обліку яких схема облікового відображення є базовим принципом реєстрації облікової інформації, методичне забезпечення обліку набуває все більшого значення як напрям його удосконалення.

Ефективна та раціональна організація бухгалтерського обліку розпочинається з формування облікової політики суб'єкта господарювання. Від уміло сформованої облікової політики багато в чому залежить ефективність управління діяльністю банку та стратегія його розвитку на тривалу перспективу [2]. Відповідно до Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, облікова політика банку – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються банком для складання та подання фінансової звітності [8]. Облікова політика банку затверджується його правлінням (Радою директорів) у вигляді спеціального документа – Положення (наказу) про облікову політику банку.

Мета розробки облікової політики комерційного банку полягає у конкретизації порядку використання допустимих нормативними документами способів ведення бухгалтерського обліку; формуванні нормативного статусу самостійно розробленим способам ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності; встановленні механізмів реалізації способів бухгалтерського обліку відповідно до структури та специфіки діяльності банку; встановленні методів внутрішньобанківського контролю для виключення помилок і зловживань [1, с. 64].

Відповідно до Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, бухгалтерський облік та фінансова звітність у комерційних банках ґрунтується на таких принципах, як: повне висвітлення; превалювання сутності над формою; автономність; обачність; безперервність; нарахування та відповідність доходів і витрат; послідовність; історична (фактична) собівартість. Серед перерахованих принципів є ті, що висувають вимоги щодо використання облікової політики протягом функціонування комерційного банку. Так принцип послідовності передбачає постійне (із року в рік) застосування банком обраної облікової політики. Зміна методів обліку можлива лише у випадках, передбачених міжнародними стандартами фінансової звітності, і потребує додаткового обґрунтування та розкриття у фінансових звітах. Банки висвітлюють обрану ними облікову політику шляхом опису принципів обліку окремих статей, методів їх оцінки та фактів, що стосуються змін в обліковій політиці.

Є різні підходи щодо співвідношення понять «організація обліку» та «облікова політика». Так Г.І. Спьяк [11], розкриваючи структуру Положення про облікову політику установи банку, розмежовує загальні положення (принципи обліку, визнання окремих статей балансу, їх оцінку), організаційний, методологічний та технічний аспекти облікової політики. В.А. Кулик до поняття «облікова політика» враховує лише методичний аспект, оскільки всі інші його аспекти (технологічний, організаційний) автор вважає за необхідне відносити до аспектів організації обліку та не враховує їх до облікової політики. Облікова політика регламентує методику ведення бухгалтерського обліку, а організація обліку передбачає організацію облікового процесу та праці облікового апарату [5, с. 62].

Ми не можемо не погодитися з позицією В.А. Кулик, хоча б тому, що аналіз нормативних документів, в яких встановлюється перелік елементів облікової політики, також підтверджує наведену позицію. Лист Міністерства фінансів України «Про облікову політику» [6] та Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства [7] встановлюють перелік елементів облікової політики, що мають бути відображені у розпорядчому документі про облікову політику, які належать саме до методичного аспекту. Проте, як показує практика формування розпорядчого документу про облікову політику, технологічна складова організації обліку є невід'ємним атрибутом даного документа і розкривається, як правило, в додатках. Саме в складі облікової політики доцільно затвердити:

- Робочий план рахунків банку, який представляє собою перелік особових рахунків, відкритих банком з моменту його створення до ліквідації або реорганізації;

- Форми первинних облікових документів, що використовуються в бухгалтерському обліку комерційного банку, підлягають затвердженню в альбомі форм, який створюється у банку для зручності обліку окремих банківських операцій;

- Порядок розрахунків банку зі своїми філіями та відділеннями, іншими структурними підрозділами;

- Правила проведення обліку окремих банківських і господарських операцій. Ця складова представляє собою перелік бухгалтерських проводок на всіх ділянках виконання банківських та небанківських операцій, розкриття порядку обліку всіх операцій за кожною групою операцій тощо.

На підставі цього, вважаємо, що облікова політика банку розкривається через методично-технологічну складову організації обліку. Враховуючи наведену вище позицію щодо співвідношення понять «організація обліку» та «облікова політика», охарактеризуємо організаційну, методичну та технологічну складові організації обліку, кожна з яких розкривається через певну множину елементів, та визначимо склад питань саме облікової політики банку в частині інноваційних банківських продуктів (рис. 2).

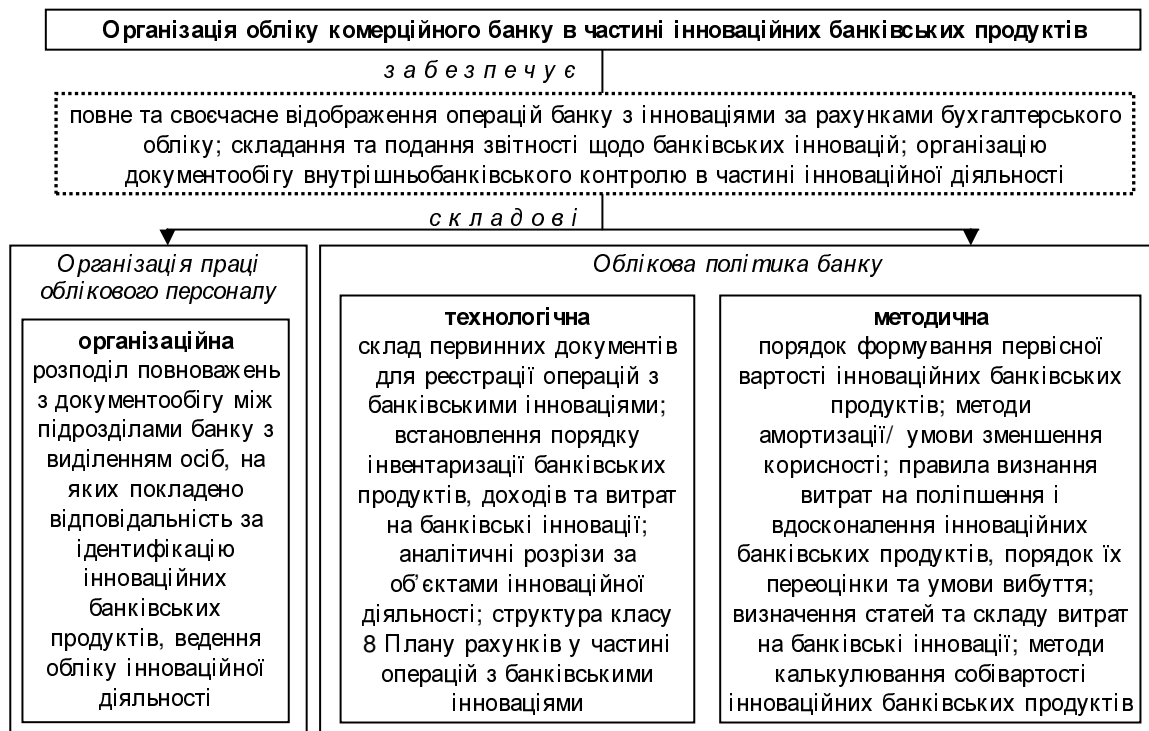


Рис. 2. Структуризація організації обліку комерційного банку в частині інноваційних банківських продуктів

Враховання визначених елементів організації обліку (в частині інноваційної діяльності) під час розробки Положення про облікову політику банку та інших внутрішніх документів (зокрема Положення про бухгалтерську службу) дозволить підвищити інформативність та пришвидшити надання відповідей на запити, здійснені під час управління інноваційною діяльністю банку, шляхом оптимізації інформаційного забезпечення в управлінні інноваційними процесами банку та ідентифікації активів і витрат на банківські інновації.

**Висновки.** В роботі доведено, що належна організація бухгалтерського обліку інноваційних банківських продуктів вимагає узгодження вирішення основних питань: організаційного (розподіл обов'язків з облікового відображення створення та впровадження банківських продуктів), методичного (розробка та впровадження методів облікового відображення банківських продуктів на всіх етапах їх життєвого циклу), технологічного (забезпечення ефективного використання вибраних способів обробки даних, форм облікових реєстрів) характеру.

Одним із важливих питань організації обліку в банку є формування його облікової політики, адже в Положенні (наказі) про облікову політику відображені принципи оцінки та методи обліку окремих статей звітності. Визначено елементи організації обліку та облікової політики банку в частині операцій з інноваційними банківськими продуктами.

Враховання наведених пропозицій щодо удосконалення організації бухгалтерського обліку забезпечить пришвидшення процесу обробки та отримання інформації щодо банківських інноваційних продуктів, підвищення достовірності та скорочення витрат праці.

**Список використаної літератури:**

1. *Абрамейцев П.В.* Учетная политика коммерческого банка / *П.В. Абрамейцев* // Актуальные вопросы экономических наук. – Новосибирск : Общество с ограниченной ответственностью «Центр развития научного сотрудничества». – 2012. – № 24-2. – С. 62–66.
2. *Бондаренко Н.М.* Теоретичні основи організації обліку на підприємстві / *Н.М. Бондаренко* // Науковий вісник Херсон. держ. ун-ту. – 2014. – Вип. 4. – С. 10–14.
3. *Бутинець Ф.Ф.* Організація бухгалтерського обліку : підручник / *Ф.Ф. Бутинець, О.П. Войналович, І.Л. Томашевська* ; за ред. д.е.н., проф. *Ф.Ф. Бутинця*. – 4-те вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП «Рута», 2005. – 528 с.
4. *Качмар О.В.* Теоретичні основи організації бухгалтерського обліку на підприємстві / *О.В. Качмар* // Ефективна економіка. - 2014. - № 9 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3367>.
5. *Кулик В.А.* Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку : монографія / *В.А. Кулик*. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2014. – 373 с.
6. Лист Міністерства фінансів України «Про облікову політику підприємства» від 21.12.05 р. № 31-34000-10-5/27793 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=58984&cat\\_id=34931](http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58984&cat_id=34931).
7. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства ; затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 р. № 635 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/MetodRek/metod\\_uchet\\_polit.aspx](http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/MetodRek/metod_uchet_polit.aspx).
8. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України ; затверджене Постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р. № 566 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99>.
9. *Потемкин С.А.* Техника и технология учётного процесса в кредитных организациях / *С.А. Потемкин* // Прикладная информатика. – 2009. – № 2 (20). – С. 10–17.
10. *Сльозко Т.М.* Організація обліку : навч. посібник / *Т.М. Сльозко*. – К. : Центр навч. л-ри, 2008. – 224 с.
11. *Сняк Г.І.* Облікова політика в управлінні банком: організаційно-методичний аспект / *Г.І. Сняк* // Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія»/ Серія : Економіка. – 2011. – Вип. 17. – С. 392–397 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAG E\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=PDF/Nznuoa\\_2011\\_17\\_52.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAG E_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nznuoa_2011_17_52.pdf).

МАТВІЄНКО Володимир Павлович – професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Київського інституту банківської справи.

Наукові інтереси:

- проблеми оподаткування та юридичного захисту інтересів банку;
- управління прибутковістю, фінансовими ризиками, інформаційними технологіями та персоналом банку.

E-mail: [kibs\\_dekanat@ukr.net](mailto:kibs_dekanat@ukr.net).

ЗАВОДОВСЬКА Лілія Анатоліївна – здобувач кафедри фінансів і кредиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності банків.

E-mail: [tizzaly@ukr.net](mailto:tizzaly@ukr.net).

Стаття надійшла до редакції 09.04.2015.